

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 19 maj 2017

Ö 425-16

KLAGANDE

arvato Finance AB, 556495-1704

Ombud: CJ

MOTPART

Dödsboet efter IA

ÖVRIGA BORGENÄRER

1. AK Portfolio Holding AB
c/o Aktiv Kapital Sverige Service AB
753 83 Uppsala

2. Ellos Konto AB
501 86 Borås

3. Kredit AB Marginalen
c/o Inkasso AB Marginalen
Box 26134
100 41 Stockholm

Dok.Id 132757

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

4. SIA Glass AB

c/o Svea Inkasso AB

169 81 Solna

5. Svenska Handelsbanken AB (publ)

c/o Kredit Inkasso AB

106 35 Stockholm

6. Borås Stad

c/o Intrum Justitia Sverige AB

Box 41

Fack 429027, R 924

106 37 Stockholm

7. GB-grossisten i Haninge Aktiebolag

Samma adress som 6

8. Nynäshamn Energi AB

Samma adress som 6

9. Pregross-Pressbyrån

Samma adress som 6

10. Lokaldelen i Sverige AB

c/o Visma Collectors AB

Box 1173

251 11 Helsingborg

11. Nynäshamns-Posten AB

Samma adress som 10

SAKEN

Omprövning av beslut om skuldsanering

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2015-12-29 i mål ÖÄ 8763-15

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

arvato Finance AB har yrkat att Högsta domstolen omprövar och upphäver Kronofogdemyndighetens beslut den 8 juni 2011 om skuldsanering för IA.

IAs dödsbo har motsatt sig att skuldsaneringsbeslutet upphävs.

SKÄL

Bakgrund

1. IA beviljades i juni 2011 skuldsanering för sin då totala skuldbörda på omkring 380 000 kr. Den betalningsplan som fastställdes gällde till och med juni 2016 och innebar att varje borgenär skulle få 37 procent av sin fordran betald. Till arvato skulle IA utge 139 kr per månad.

2. I april 2014 avled IA. Med hänvisning till att bolaget inte hade fått någon betalning sedan april 2014 ansökte arvato i mars 2015 om att beslutet om skuldsanering skulle upphävas. Bolaget har upplyst att bouppteckningen efter IA visar att det fanns tillgångar i dödsboet på dödsdagen.

3. Kronofogdemyndigheten lämnade ansökan utan bifall, och tingsrätten avslog bolagets överklagande. Genom det överklagade beslutet har även hovrätten avslagit bolagets begäran. Till skillnad från Kronofogdemyndigheten och tingsrätten, har hovrätten funnit att gäldenärens dödsbo svarar för fullgörandet av betalningsplanen. Hovrätten har emellertid ansett att det inte var fråga om att gäldenären, som hade avlidit, medvetet hade underlåtit att följa betalningsplanen. Det fanns därför inte skäl att upphäva skuldsaneringen på den grund som arvato angett.

Frågan i målet

4. Frågan i målet är om en betalningsplan ska fullgöras av en gäldenärs dödsbo och, i så fall, om ett beslut om skuldsanering kan omprövas på grund av att gäldenärens dödsbo inte har betalat skulderna i enlighet med planen.

Rättsverkan av ett beslut om skuldsanering

5. Prövningen ska ske enligt skuldsaneringslagen (2006:548). Sedan den 1 november 2016 gäller dock en ny skuldsaneringslag (2016:675). Den nya lagen innebär inga ändringar som har betydelse i detta mål.

6. Ett beslut om skuldsanering innebär att gäldenären befrias från ansvar för betalningen av de skulder som omfattas av skuldsaneringen i den utsträckning som dessa sätts ned. Skuldsaneringen förändrar fordringsförhållandet dels genom att borgenärens fordran på gäldenären faller bort eller sätts ned till en procentandel av vad som annars skulle ha betalats, dels genom att nya villkor

kommer att gälla för när och hur den kvarstående fordran ska betalas (jfr prop. 1993/94:123 s. 105). I beslutet fastställs normalt en femårig betalningsplan för kvarstående belopp av varje borgenärs fordran (9 §, numera 29 och 34 §§). Skuldsaneringsbeslutet får således civilrättsliga verkningar mellan gäldenären och borgenären.

Regler om omprövning av skuldsaneringsbeslut

7. Skuldsaneringsinstitutet syftar till att vara en slutgiltig lösning av gäldenärens ekonomiska situation. För att inte en skuldsanering ska vara stötande eller inverka menligt på den allmänna betalningsmoralen har lagstiftaren emellertid ansett det vara ofrånkomligt att på ansökan av en borgenär lämna vissa möjligheter till omprövning av ett skuldsaneringsbeslut (se Trygve Hellners och Mikael Mellqvist, Skuldsaneringslagen En kommentar till 2006 års lag, 2 uppl. 2011, s. 239). Av 24 § första stycket (numera 48 §) följer att omprövning av ett skuldsaneringsbeslut kan göras om gäldenären har gjort sig skyldig till vissa brottsliga eller på annat sätt illojala förfaranden innan eller under handläggningen av skuldsaneringsärendet, om gäldenären har avvikit från betalningsplanen, såvida avvikelsen inte är ringa, eller om gäldenärens ekonomiska förhållanden väsentligen förbättrats. En omprövning kan leda till att beslutet upphävs eller i vissa fall ändras.

8. På begäran av gäldenären kan skuldsaneringsbeslutet omprövas om hans eller hennes ekonomiska förhållanden väsentligen förändrats på grund av oförutsedda omständigheter eller om det finns synnerliga skäl (25 §, numera 49 §). Regeln innebär att om gäldenärens inkomstsituation efter beslutet har ändrats märkbart till det sämre så kan bl.a. betalningsprocenten, dvs. det totala belopp som ska fördelas mellan borgenärerna, ändras (se prop. 1993/94:123 s. 233).

Innebär gäldenärens död att skulden och betalningsplanen påverkas?

9. Det saknas en särskild reglering i skuldsaneringslagen för den situationen att gäldenären avlider under den tid som betalningsplanen löper. Bedömningen får därför göras med utgångspunkt i vad som gäller för fordringsförhållanden i allmänhet vid en gäldenärs död.

10. Genom dödsfallet sker en universalsuccession från den avlidne till dödsboet av tillgångar och skulder samt av rättigheter och skyldigheter. Dödsfallet medför inte (förutom i särpräglade fall eller om så särskilt har avtalats) att skulder som den avlidne hade på dödsdagen upphör eller automatiskt förändras. Skuldsaneringsbeslutets förändring av det civilrättsliga fordringsförhållandet mellan borgenärerna och gäldenären står alltså fast. Det innebär att dödsboet har att fullfölja betalningsskyldigheten i enlighet med beslutet. Dock finns det i ärvdabalken regler om borgenärs och dödsboets möjlighet att säga upp skuld till förtida betalning i syfte att underlätta boets avveckling (21 kap. 2 och 3 §§).

Kan skuldsaneringsbeslutet omprövas efter gäldenärens död?

11. Om dödsboet underlåter att fullfölja betalningsplanen eller om en borgenär anser att det finns skäl för omprövning med stöd av någon annan av de grunder som anges i skuldsaneringslagen, kan borgenären ha intresse av att ansöka om att skuldsaneringsbeslutet upphävs eller i vart fall ändras. Ett dödsbo kan å andra sidan anse sig ha skäl att ansöka om ändring av beslutet med hänvisning till att dödsfallet påverkar förutsättningarna för betalningsplanen.

12. Skuldsaneringslagens regler beträffande omprövning har inte avpassats efter det fallet att gäldenären avlider under den tid som betalningsplanen gäller. Grunderna för omprövning är i huvudsak hänförliga till gäldenärens person, och situationen att gäldenären har avlidit behandlas inte i förarbetena.

13. Allmänna principer om universalsuccession kan i någon mån anses tala för att en omprövning ska kunna ske, trots att omprövningsinstitutet inte kan anses medföra rättigheter och skyldigheter av sådant civilrättsligt slag som utan vidare övergår till ett dödsbo genom gäldenärens frånfälle. Det finns emellertid skäl som talar emot en möjlighet till omprövning. Ett dödsbos enda funktion är att utreda och avveckla den avlidnes ekonomiska förhållanden så att boet kan skiftas eller avslutas genom att det försätts i konkurs. I regel skulle en omprövning – oavsett om den skedde på en borgenärs eller dödsboets initiativ – riskera att avsevärt komplicera och därmed fördröja boets avveckling.

14. Bestämmelserna i 24 § (numera 48 §) vilar på tanken att en omprövning av ett beslut om skuldsanering förutsätter att det skulle framstå som skadligt för den allmänna betalningsmoralen om beslutet fick stå kvar (se NJA 2011 s. 957 p. 6). Möjligheten till omprövning på begäran av en borgenär är således avsedd att utgöra en ventil för att komma till rätta med ett skuldsaneringsbeslut som av någon anledning i efterhand skulle kunna uppfattas som stötande eller där gäldenären på något sätt har missbrukat den förmån som en skuldsanering innebär för henne eller honom (se Trygve Hellners och Mikael Mellqvist, a.a., s. 240). De skäl som motiverar möjligheten till en omprövning gör sig emellertid inte gällande med samma styrka när gäldenären är avliden. Beträffande risken för att ett dödsbo medvetet underlåter att fullfölja betalningsplanen kan det framhållas att en borgenär har möjlighet kräva säkerhet för återstående betalningar från dödsboet; om sådan inte ställs inom tre månader får dödsboet inte längre tillgodoräkna sig någon förfallotid (21 kap. 2 § ärvdabalken, jfr också vad som i det föregående har anförts om förtida betalning, p. 10).

15. Med hänsyn till vad som nu sagts bör en omprövning av skuldsaneringen inte kunna ske om gäldenären har avlidit. Det avgörande bör vara om gäldenären har avlidit innan omprövning begärdes.

Bedömningen i detta fall

16. Av det anförda följer att IAs dödsbo har en skyldighet att betala skulderna i enlighet med vad som följer av skuldsaneringsbeslutet. Det förhållandet att dödsboet inte har följt betalningsplanen medför emellertid inte att skuldsaneringsbeslutet kan upphävas eller ändras.

17. Överklagandet ska därmed avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ella Nyström, Kerstin Calissendorff (referent), Lars Edlund (skiljaktig) och Stefan Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Maria Ulfsdotter Klang

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2017-03-21

Mål nr
Ö 425-16

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Lars Edlund är skiljaktig och anför.

Jag anser att arvatos talan om upphävande av skuldsaneringen bör bifallas. Skälen för Högsta domstolens avgörande bör därför efter punkten 10 ha följande lydelse.

Kan skuldsaneringsbeslutet omprövas efter gäldenärens död?

11. Ett dödsbo har en grundläggande skyldighet att betala de skulder som omfattas av skuldsaneringen. Regleringen bygger på den allmänna civilrättsliga principen att en universalsuccession inte medför någon förändring av rättigheter och skyldigheter i ett rättsförhållande.

12. Skuldsaneringslagen har inte någon bestämmelse som inskränker tillämpligheten av denna princip. Detta måste anses innebära att dödsboet i förhållande till borgenärerna kan göra gällande den skuldnedläggning som skuldsaneringen med därtill knuten betalningsplan innebär. På motsvarande sätt kan då en borgenär mot gäldenärens dödsbo hävda de rättigheter som tidigare kunde göras gällande mot gäldenären.

13. Enligt skuldsaneringslagen kan omprövning av ett skuldsaneringsbeslut ske i vissa fall (jfr p. 7 och 8). Frågan är då om lagens grunder för omprövning kan tillämpas efter gäldenärens dödsfall.

14. Gälldenärens rätt till omprövning bygger i huvudsak på att dennes ekonomi försämrats och att möjligheterna att framöver klara sig på befintliga inkomster därför förändrats. Denna omprövningsgrund är nära knuten till gälldenärens person och lär inte ha någon praktisk betydelse efter dödsfallet.

15. När det handlar om borgenärernas rätt till omprövning ska beaktas att resultatet av en skuldsanering inte får framstå som stötande (jfr Hellners och Mellqvist, a.a., s. 239). En ordning där gälldenärens dödsfall avskär borgenärerna från rätten till omprövning skulle bl.a. innebära att dödsbodelägarna kan dra fördel av ett skuldsaneringsbeslut som kommit till stånd genom ett brottsligt agerande från gälldenären, exempelvis i form av att tillgångar dolts (jfr 11 kap. 1 § brottsbalken). Borgenärernas förlust blir då dödsbodelägarnas vinst. Ett sådant resultat måste ses som stötande. Borgenärerna måste därför anses fortfarande ha rätten att begära omprövning på grund av brottsliga eller på annat sätt illojala förfaranden från gälldenären. Även i det fallet att gälldenärens ekonomiska förhållanden oförutsett har väsentligen förbättrats bör en omprövning kunna komma i fråga; inte heller då finns det skäl för att dödsbodelägarna ska gynnas framför borgenärerna.

16. Den enda omprövningsgrund som kan hänföras till dödsboets eget agerande är fallet att boet inte följer betalningsplanen och avvikelserna inte är ringa. Visserligen har såväl dödsboet som borgenärerna vissa möjligheter enligt ärvdabalken att kräva att skuldförhållanden avvecklas i förtid (se p. 10). Denna reglering kan emellertid inte ses som skäl för att borgenärerna ska behöva acceptera ett väsentligt betalningsdröjsmål från dödsboets sida, när samma slags dröjsmål inte hade ansetts försvarligt under gälldenärens livstid.

17. En jämförelse kan göras med det fallet att en gälldenär har ingått en frivillig ackordsuppgörelse med sina borgenärer. De grunder för omprövning på begäran av borgenär som behandlats ovan utgör, bortsett från fallet med

förbättrade ekonomiska förhållanden för gäldenären, i allt väsentligt sådana omständigheter som skulle kunna utgöra grund för hävning av ett ackordsavtal (jfr även bestämmelserna om förverkande av offentligt ackord i 3 kap. 27 § lagen, 1996:764, om företagsrekonstruktion). Att gäldenären avlider innebär inte att borgenärernas hävningsrätt upphör.

18. Att borgenärernas rätt till omprövning kan fördröja avvecklingen av dödsboet är inte en omständighet av betydelse. En sådan fördröjning kan uppstå av många anledningar, exempelvis att det uppkommer tvist mellan dödsboet och tredje man huruvida gäldenären hade en viss skuld eller att det är oklart om viss egendom tillhör boet. Det finns i de fallen inte någon särreglering för att tillgodose dödsboets avvecklingsintresse. Bestämmelser om preklusion, preskription och liknande regler med rättighetsavskärande effekter bör tolkas restriktivt (se bl.a. NJA 2015 s. 862 om en preskriptionsbestämmelse i standardavtalet ABT 94 och Högsta domstolens avgörande den 18 april 2017 i mål Ö 1710-16 om en sent anmäld fordran i ett skuldsaneringsärende). Detta talar i än högre grad för restriktivitet när det som i detta fall är fråga om att genom rättspraxis skapa regler som, utöver vad som följer av uttrycklig lag, innebär ytterligare begränsningar av en borgenärs rätt att göra gällande en fordran.

19. Starka sakliga och systematiska skäl talar således för att allmänna principer om universalsuccession ska tillämpas. Slutsatsen måste därför bli att en borgenär har rätt att gentemot en gäldenärs dödsbo åberopa samma grunder för omprövning som skulle ha gällt mot gäldenären själv.

Bedömningen i detta fall

20. Dödsboet har inte erlagt någon betalning till arvato. När bolaget ansökte om att skuldsaneringsbeslutet skulle upphävas hade betalning uteblivit under

närmare ett års tid. Det är visserligen naturligt att ett visst betalningsdröjsmål uppstår i samband med ett dödsfall och ett kortare betalningsanstånd bör gälla (jfr 21 kap. 1 § ärvdabalken). Även med detta i beaktande kan avvikelser från betalningsplanen inte i sig betraktas som ringa. Betalningsförsummelsen kan inte heller anses ha varit ursäktlig.

21. Mot denna bakgrund finns det skäl att ompröva beslutet. Omständigheterna är sådana att det bör upphävas.
